

ПІСНЯ ПЕРША

МОРОВИЦЯ. ГНІВ

Гнів оспівай, богине, Ахілла, сина Пелея,
Пагубний гнів, що лиха багато ахеям накоїв:
Душі славетних героїв навіки послав до Аїду
Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу
5 Псам і птахам. Так Зевсова воля над ними чинилась
Ще відтоді, як у зваді лихий розійшлись ворогами
Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий.
Хто ж із безсмертних богів призвів їх до лютої сварки?
Син то Зевса й Лето. Владарем тим розгніваний тяжко,
10 Пошесть лиху він на військо наслав, і гинули люди
Через те, що жерця його, Хріса, зневажив зухвало
Син Атреїв. Той до ахейських човнів бистрохідних
Доньку прийшов визволять, незліченний підносячи викуп.
Жезл золотий у руках, на чолі ж мав вінок Аполлона
15 Далекострільного, й всіх почав він благати ахеїв,
А щонайбільше — Атрея синів, начальників війська:
«О Атрея сини й в наголінниках мідних ахеї!
Хай вам боги, що живуть на Олімпі, dadуть зруйнувати
Місто Пріама й щасливо додому усім повернутись.
20 Любу ж дочку відпустіть мені, викуп багатий прийнявши,
Далекострільному синові Зевса на честь — Аполлону».
Криком загальним дали на те свою згоду ахеї, —
Зважить на просьбу жерця і викуп од нього прийняти.

Тільки Атрід Агамемнон душею цього не вповодив, —
25 Згорда прогнав він жерця і лайкою тяжко зневажив:
«Діду, щоб більш я тебе між глибоких човнів цих не бачив!
Тож не барися тут нині і вдруге сюди не вертайся —
Не допоможуть ні жезл золотий, ні вінок божественний.
Доньки не дам я тобі, — аж поки й постаріє зовсім,
30 В Аргосі, в нашій оселі, від отчого краю далеко,
Ходячи кросен довкола і ділячи ложе зі мною.
Йди ж відціля і не гнівай мене, щоб цілим вернутись!»
Так він сказав, і старець злякався й, послушавши слова,
Мовчки побрів по піску уздовж велешумного моря.
35 А, відійшовши далеко, почав владаря Аполлона,
Сина Лето пишнокосої, старець в молитві благати:
«Вчуй мене, о срібнолукий, що Хрісу і Кіллу священну
Обороняєш, обходячи, та й над Тенедом пануєш.
Якщо, Смінтею, на втіху тобі колись храм я поставив
40 Чи для священної жертви гладкїї спалював стегна
Кіз і биків, то тепер мені сповни єдине благання:
Хай за сльози мої відомстять твої стріли данаям!»
Так він молився, і вчув його Феб-Аполлон срібнолукий:
Із верховин олімпійських зійшов, розгніваний серцем,
45 Маючи лук за плечима й тугий сагайдак, геть закритий.
Стріли у гнівного бога за спиною враз задзвеніли,
Щойно він рушив, а йшов од темної ночі хмурніший.
Сівши оподаль швидких кораблів, тятиву натягнув він —
Дзенькіт страшний від срібного лука луною розлігся.
50 Спершу-бо мулів почав та бистрих собак улучати,
Потім уже й на людей він кидати став гіркосмольні
Стріли. Скрізь похоронні вогні безустанно палали.
Дев'ять носилися днів над табором стріли божисті.

А на десятій людей Ахілл став на раду скликати —
55 Білораменна йому це Гера поклала на мислі,
Надто-бо важко було їй дивитись, як гинуть данаї.
Сходитись всі почали, і, коли вже на площу зібрались,
Раптом з'явивсь перед ними і мовив Ахілл прудконогий:
«Видно, таки доведеться, Атріде, по довгих блуканнях
60 Нам повертатись додому, якщо ми уникнемо смерті:
Тяжко-бо нищить ахеїв війна і страшна моровиця.
Все ж запитаймо жерця якогось або ворожбита,
Чи хоч би сновіщуна — і сни-бо нам Зевс посилає —
Хай би сказав нам, за віщо так Феб-Аполлон прогнівився —
65 Чи за забуту обітницю гнівний, чи за гекатомбу?
Може, лиш диму від здору з козлиць та овечок добірних
Він дожида, щоб лиху моровицю від нас одвернути?»
Так він промовив і сів; тоді з-поміж зборів народних
Встав Калхас Фесторід, цей птаховіщун найславніший.
70 Відав усе прозорливий — що є, що було і що буде,
Та й кораблі супроводив ахейські він до Іліона
В віщій силі, що Феб-Аполлон дарував йому світлий.
Сповнений намірів добрих, озвався він і став говорити:
«О Ахілле! Велиш мені, Зевсові любий, віщати
75 Гнів Аполлона-володаря, далекострільного бога.
Що ж, возвіщу. Та й мене зрозумій і раніш поклянися,
Що заступитись за мене ти словом готов і руками.
Думаю, вельми розгнівати мужа мені доведеться,
Що в аргів'ян владарює, кому всі коряться ахеї.
80 Все ж бо сильніший державець, на мужа підвладного гнівний.
Хай тої днини своє невдоволення він погамує,
Але приховану злість буде в грудях у себе таїти,
Доки не виявить. Отже, скажи, чи мене порятуєш?»

Відповідаючи, мовив до нього Ахілл прудконогий:
85 «Сміло, яка б не була, нам волю кажи божественну.
Зевсові любим клянусь Аполлоном, якому, Калхасе,
Молишся й сам, поки волю божисту данаям являєш,
Поки я житиму й поки ще землю цю бачити буду
Тут, при містких кораблях, ніхто із данаїв не здійме
90 Рук на тебе важких, хоч би був то і сам Агамемнон,
Що між ахеїв найвищою владою хвалиться нині».

Зважився врешті і мовив тоді ворожбит бездоганий:
«Не за обітницю, раптом забуту, не за гекатомбу
Феб, а за Хріса-жерця, що зневажив його Агамемнон, —
95 Ані дочки не звільнив, ані зволив він викуп узяти;
От за що бог дальносяжний скарав нас, та й ще покарає,
І не раніш од данаїв він пошесть одверне ганебну,
Аніж повернете батькові доньку його бистрооку
Даром, без викупу, ще й привезете святу гекатомбу
100 В Хрісу, — тоді лиш до ласки ми зможемо бога схилити».

Так він промовив і сів; і тоді з громади підвівся
Син Атреїв, герой, Агамемнон широкодержавний,
Гнівом охоплений; серце у грудях чорної люті
Сповнилось; полум'ям грізним очі його заіскрились.
105 Поглядом злобним пройняв він Калхаса першого й мовив:
«Лиха віщуне! Втіхи мені не віщав ти ніколи!
Видно, приємно тобі лише лихо пророчити людям.
Доброго слова ніколи не вимовив ти і не справдив.
От і тепер ти данаям як волю божисту віщуєш,
110 Ніби їм злигодні бог дальносяжний за те посилає,
Що не схотів я за Хрісову доню коштовного взяти
Викупу, дуже-бо хочу й надалі ту дівчину в себе
Дома тримати. Я й над Клітемнестру, шлюбну дружину,

Краще волю її, вона-бо від тої не згірша
115 Постаттю, вродою, вдачею й ревним до всього умінням.
Згоден, проте, я вернути її, якщо так буде краще:
Хочу-бо, щоб врятувалися, а не загинули люди.
Ви ж нагороду мені приготуйте, щоб я із ахеїв
Безнагородним один не лишився, було б і негоже.
120 Бачите всі ви — умкнула від мене моя нагорода».

В відповідь мовив йому богосвітлий Ахілл прудконогий:
«Сину Атрея славетний, з усіх найзахланніший мужу!
Де ж тобі цю нагороду відважні здобудуть ахеї?
Скарбів-бо спільних у нас ніде уже більше немає —
125 Те, що взяли у містах ми зруйнованих, все поділили,
А відбирати в людей, що роздано, вже ж не годиться.
Краще віддай її богіві, ми ж усі, люди ахейські,
Втрое та вчетверо сплатим тобі, якщо Зевс коли-небудь
Міцно муровану Трою дозволить уцент зруйнувати».

130 Відповідаючи, мовив владущий йому Агамемнон:
«Богоподібний Ахілле, хоч доблесний ти, а лукаво
Так не мудруй, бо й не ошукаєш мене, й не запевниш.
Хтів би ти тільки собі нагороди, а я щоб без неї
Мовчки сидів? І дівчину батькові радиш вернути?
135 Хай нагороду дадуть мені іншу відважні ахеї,
Щоб до вподоби була і з тією цілком рівноцінна.
А не дадуть, то сам я піду й відберу нагороду
Як не твою, то Еантову чи й в Одісея самого
Вихоплю, скрутню ж тому доведеться, до кого прийду я.
140 Тільки ми зможемо це і згодом обдумати разом.
Нині ж спустім корабель чорнобокий на море священне,
Швидше гребців наберімо годящих, складім гекатомбу
Щедру, й тоді Хрісеїду посадимо ми гарнолицю

На корабель. На чолі його муж стоятиме радний —
145 Ідомений, чи Еант, а чи Одиссей богосвітлий,
Або ж і сам ти, сину Пелеїв, з мужів найгрізніший,
Тільки б у жертві священній вблагать дальносяжного бога».

Глянув на нього спідлоба і мовив Ахілл прудконогий:
«О, в безсоромність одягнений, здирнику користолюбний!
150 Хто із ахеїв тепер тебе слухати схоче й з тобою
Чи у похід вирушать, чи з ворогом битись завзято?
Я ж не заради троянських прийшов списоборців хоробрих
Тут воювати, — нічим-бо мені вони не завинили.
Ані биків не займали у мене вони, ані коней,
155 В широкоскибій Фтії моїй плодородній ніколи
Нив не топтали, — високі-бо гори лежать поміж нами,
Тінявим лісом укриті, і моря шумливого хвилі.
Ми задля тебе прийшли, безсоромний, тобі на догоду,
Чість Менелая й твою захищати, песька личино,
160 Перед троянами. Ти ж усім нехтуєш, все зневажаєш,
Навіть погрожуєш здобич у мене мою відібрати,
Ту, що за подвиги ратні дали в нагороду ахеї.
Врівні з тобою не мав нагород я, відколи ахеї
Місто якесь руйнували троянське, заселене густо.
165 Хоч на війні більш за все працюють у січі жорстокій
Руки мої, та коли до розподілу справа доходить,
Здобич найбільша — тобі; й задоволений я із малого,
До кораблів повертаюсь, знеможений січею тяжко,
Їду сьогодні ж у Фтію, мені приємніш додому
170 На кораблях криводзьобих вернутися, — я не збираюсь,
Так зневажений, множить для тебе скарби та багатства».
В відповідь мовив йому мужів володар Агамемнон:
«Швидше тікай, коли серце так прагне; просити не буду

Тут задля мене лишатися; знайдуться й інші, напевно,
175 Що пошанують мене, а найбільше — Зевс велемудрий.
Найненависніший з-між владарів еси, паростків Зевса.
Тільки тобі й до вподоби, що звади, та війни, та розбрат.
Ти сміливіший за інших, та це ж дарували богове.
Тож з кораблями й супутцями краще вертайся додому,
180 Над мірмідонами знов владарюй — кого те обходить?
Гнів твій мене не страшить, а тобі я грозитиму ось як:
Феб-Аполлон нехай відбирає мою Хрісеїду,
Ще й на своїм кораблі, із своїми супутцями разом
Я відішлю її та Брісеїду твою гарнолицю
185 Сам заберу, нагороду твою, із намету, щоб знав ти,
Що я сильніший за тебе, та й інший щоб кожен стерігся
Рівним зі мною вважати себе і зі мною змагатись».

Так він промовив. І гірко Пелідові стало, і серце
В грудях його волохатих між двох рішенців завагалось:
190 Вихопить зразу із піхов при боці свій меч гостролезий
І, проклавши дорогу крізь натовп, Атріда убити
Чи побороть в собі гнів і палке заспокоїти серце?
Поки отак міркував він розумом світлим і серцем,
Меч витягаючи з піхов, злетіла до нього Афіна
195 З неба — Гера послала сюди її білораменна,
Що полюбила їх серцем обох і піклується ними.
Ставши вона за Пелідом, до кучерів русих торкнулась,
Видима тільки йому, а з інших нікому незрима.
Дуже Ахілл здивувався — озирнувся й Палладу Афіну
200 Зразу впізнав, а в неї лиш очі страшливо блищали.
От він озвався до неї і слово промовив крилате:
«Що ти прийшла сюди, Зевса егідодержавного доню?
Глянуть на буйну пиху Агамемнона, сина Атрея?